

11. Смолл Г. Мозг онлайн. Человек в эпоху интернета / Г. Смолл, Г. Ворган: пер. с английского Б. Козловского. – М.: Колибри, Азбука-Атикус, 2011. – 352 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ

Артьомова Тетяна Іванівна
головний науковий співробітник
відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
доктор економічних наук, доцент

Незважаючи на досить тривалу еволюцію проблеми взаємозв'язку відносин власності і економічної влади, в наукових колах донині відсутній єдиний підхід до її дослідження. До того ж наростання економічної процесуальності в системі світового суспільного господарства на рубежі ХХ–ХХІ ст., стрімкий характер і різноспрямованість соціально-економічних змін виявили обмеженість існуючих раніше підходів її адекватного пояснення. Це спонукає до пошуку нових шляхів і методологічних засад наукового аналізу за допомогою пильного «углядування» в історію і переосмислення фундаментальних економічних понять.

Що стосується поняття «власність», то в економічній літературі вона традиційно визначається як система історично змінюваних об'єктивних відносин між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну, споживання, що характеризують привласнення засобів виробництва і предметів споживання. До кінця ХХ ст. у вітчизняній літературі сформувалося кілька концепцій власності. Так, власність розглядалася як:

окреме виробниче відношення, що відбиває форму суспільного привласнення матеріальних благ, в першу чергу, засобів виробництва;

вся сукупність суспільних економічних відносин, включаючи умови відтворення сукупного продукту, робочої сили, капітальних благ (бо власність на засоби виробництва, яка є основою господарської системи, забезпечує зв'язок всіх виробничих відносин, що утворюють цю систему);

сукупність норм правового регулювання виробничих відносин, що не має самостійного економічного змісту.

Розвиваючи другий з перерахованих теоретичних підходів, провідний вітчизняний економіст-теоретик А. Гриценко виділяв в предметі політичної економії три категоріальних ряди: споживчої вартості; вартості; ціни, або мінової вартості. При цьому власність як системоутворювальне економічне поняття і суспільне відношення, на думку автора, недоречно відносити до

жодного з зазначених рядів, але воно здатне реалізувати свої функції саме в єдності з вартістю. З кінця 1980-х рр. у вітчизняній економічній науці зусиллями А. Гриценко і його прихильників зароджується новий методологічний підхід до дослідження економічної природи власності з позицій відносин спільно-розділеної праці [1]. Він, на нашу думку, виявився найбільш продуктивним для осмислення глобальних ринкових перетворень кінця ХХ – початку ХХІ ст., хоча до цих пір не отримав належного визнання в економічній науці.

Сучасні теоретичні підходи до дослідження відносин власності виходять з її двоїстої суспільної – економіко-правової – природи, з наголосом на превалювання (основоположний характер) її юридичної сторони. Для ринкової системи господарювання такий стан справ значною мірою є виправданим, бо сукупність прав власності суб'єктів на капітальні та споживчі блага обумовлює тут свободу економічного вибору, а разом з тим принципи рушійної мотивації (умови розподілу і отримання доходу), норми економічної відповідальності, організаційні засади суспільних відносин відповідно до правила «рівний прибуток на рівний капітал». Втім, в сучасних дослідницьких програмах сама сутність (будь то економічна або правова) відносин власності, як правило, не прояснюється; а часто викривлюється: суб'єктно-об'єктні відносини подаються як основа економічного змісту власності.

Проте, зневага до причинно-наслідкових аспектів дослідження господарських відносин на практиці може обернутися вельми небажаними наслідками, як, наприклад, у випадку з механічним перенесенням, здавалося б, налагоджених методів макроекономічного регулювання в якісно інше середовище перехідної економіки. У зв'язку з цим дослідження відносин власності настійно вимагає оновлення методологічного інструментарію. Власність повинна розглядатися як суспільний інститут (суспільне благо) в єдності економічної та правової складових з позицій ціннісної методології, що відображає взаємоперетікання відносин граничної корисності, вартості і ціни [2, с. 168–169].

Власність як суспільні відносини і інститут реалізується в категоріях користування, розпорядження, володіння. При цьому володіння є діалектичною єдністю відносин користування і розпорядження. Розпорядження в системі правових відносин є всеосяжним способом реалізації влади суб'єкта, що дозволяє йому вчиняти до об'єкта в рамках закону будь-які бажані дії, включаючи передачу іншому суб'єкту, перетворення, ліквідацію. Економічне трактування відносин розпорядження оперує поняттями присвоєння-відчуження.

У контексті західних наукових і суспільних традицій, закладених з часів античності та кінця середньовіччя, «власність» розуміється широко – як все, що особисте властиве і належить людині, включаючи її життя і свободу. Володіння тут вихідне пов'язується з психологічним сприйняттям об'єкта власності як продовження самого себе. При цьому, на думку фахівців,

користування як перше визначення володіння і як привласнення споживаного є загальним законом біологічного життя, тобто притаманне не тільки людині, але всім живим істотам і від початку пов'язане з володінням життєвим природним простором, територією. Ми назвемо це «ефектом просторової влади», що забезпечує примноження життєвої енергії для даного біологічного виду і створює переваги життєвої сили в змаганні з особами іншого виду.

З цих позицій правомірно розглядати і проблему економічної влади. Певно, не можна перебільшувати роль інстинктів у господарській діяльності суспільства, але ігнорування значущості біологічного фактора в господарських відносинах також було б помилкою. На штучно створений, за образом і подобою природного, «окультурений» ринковий простір людина як господарюючий суб'єкт переносить свої власницько-територіальні інстинкти, пов'язані з володінням, розпорядженням і користуванням, зміцнюючи їх правовим інститутом власності. Первісне становлення права власності в суспільстві пов'язане з володінням економічним простором – землею. Право приватної власності виникає одночасно зі становленням державної влади.

Поза відносин обміну, товарно-грошових відносин, економічної специфіки власності як відношення. При цьому реальний обмін товарами початкове мислиться кожним його агентом як нееквівалентний – спрямований на отримання вигоди – на приріст багатства або досягнення економії. Тобто *багатство як результат накопичення виступає мірою відносин обміну і власності*. Власне обмін здійснюється в ринковому просторі за допомогою таких знарядь економічної влади, як гроші і ціна; його механізми розкриваються в економічній літературі через «родові ознаки бізнесу» [3].

Отже, вихідним мотивом обміну, а значить і ознакою власності в економічному сенсі є прагнення до вигоди (отримання доходу понад витрачених зусиль, або економії за рахунок зусиль інших), що реалізує себе не в простому акті еквівалентного відчуження-присвоєння продукту праці, а в відчуженні і присвоєнні додаткової праці, яка уречевлюється в товарі. І формою реалізації цього прагнення постає право власності, що дає власникові товару свободу розпорядження, в тому числі, свободу встановлювати ціну. Коли суб'єкти обмінних операцій знаходяться у відносно рівних умовах, досягти стійкої переваги сил і реалізації корисливих інтересів непросто. Ситуація істотно змінюється з появою і зміцненням позицій капіталу, який «просторово» підсилює можливості його володаря, надає йому переваги в реалізації інтересу щодо нееквівалентного обміну і відчуження багатства.

Отже, процеси суспільного відтворення інституційне реалізуються через кругообіг вартісних потоків в межах економічного простору, сформованого розподілом прав власності. Такий кругообіг має стати об'єктом управління і регулювання на підґрунті застосування методології економічної цінності, що об'єднує інструментарій класичного, неокласичного, інституціонального напрямів економічної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко А. А. Сумісно-розділені відносини: праця, власність і влада // Економіка України. – 2003. – № 3. – С. 50–58.
2. Артемова Т. И. Стоимость и цена: логико-исторический процесс формообразования. – К. : Основа, 2006.
3. Ознаки бізнесу, його функції і модель. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://msd.in.ua/oznaki-biznesu-jogo-funkci%D1%97-i-model/> Дата звернення: 10 квітня 2018.

РОЗВИТОК ОСВІТИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ (ІХ-ХІІ СТ.)

Бабій Володимир Костянтинович

студент I курсу ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»

До прийняття християнства у Київській Русі перші школи були двох типів:

- язичницькі школи, які задовольняють потреби язичницької верхівки;
- християнські школи. Відомо, що християнство проникає на Русь задовго до його офіційного запровадження.

Розвиткові освіти і шкільництва на Русі сприяло запровадження християнства. Воно прилучило Русь до античної культури і науки, зблизило її з багатьма країнами Європи.

Перше офіційне свідчення про появу шкіл на Русі датується 988 р. і пов'язане воно з хрещенням Русі. У «Повісті временних літ» вказується, що князь Володимир відкрив у Києві при Десятинній церкві школу «книжного вчення».

Хрещення Русі і розповсюдження грамотності через шкільне навчання були ланками однієї політики князя Володимира, який бажав укріплення держави, і тому прагнув підготувати грамотних людей, передусім, для державного апарату, які б могли уміло вести внутрішню і зовнішню політику.

З іншої сторони, і християнська церква була зацікавлена у підготовці освічених людей – ідеологів нової релігії. Та й рівень розвитку ремесла і торгівлі вимагав грамотних людей. Слід відзначити заслугу християнської церкви у поширенні шкільництва на Русі. Саме вона принесла сюди традицію шкільної освіти, якої на Русі не було.

Вслід за відкриттям школи Володимиром у 988 р., де було 300 дітей, древні літописи зберегли свідчення про відкриття ще ряду шкіл на Русі. На ХІ ст., коли припадає період розквіту Київської Русі, тут склалася така система шкіл і виховання: школи «книжного вчення», монастирські школи, школи грамоти, кормильство, жіночі школи.